
**En elev hade i skolan delat ut inbjudningskort till ett födelsedagskalas;
fråga bl.a. om den rättsliga grunden för skolpersonalens åtgärd att
samla in korten från elever som fått dem**

Anmälan

I en anmälan till JO framförde AA klagomål mot Munspelets skola i Lunds kommun. Klagomålen gällde skolpersonalens agerande då hans dotter BB och son CC, födda 1999, hade delat ut inbjudningskort till sina respektive födelsedagskalas. AA anförde bl.a. följande. Den 5 maj 2008 delade BB och CC ut inbjudningskort till sina klasskamrater. Kortet delades ut på skolans område men innan lektionerna hade börjat. CC bjöd inte två av pojkarna i sin klass. Sedan skolpersonal hade fått kännedom om detta samlade de in korten från eleverna och gav tillbaka dem till CC. När CC:s mor hämtade CC vid skoldagens slut fick hon skriftlig information i anledning av vad som hade inträffat. I informationen stod följande.

Hej!

Vi har en regel här i skolan när det gäller utdelning av bjudningskort till kalas. Om man ska dela ut kort i skolan, så ska hela klassen, eller alla flickor eller alla pojkar bli bjudna.

Därför får BB:s kort delas ut men inte CC:s.

AA var missnöjd med att skolan inte hade informerat honom om den aktuella regeln. Han ifrågasatte vidare lärarnas rätt att samla in inbjudningskortet och ansåg att åtgärden kunde räknas som ett beslagtagande för vilket det inte fanns stöd i lag.

Utredning

Anmälan remitterades till Barn- och skolnämnd Lunds stad i Lunds kommun för utredning och yttrande över vad AA hade anført i sin anmälan.

Nämnden antog som sitt remissvar en tjänsteskrivelse som var undertecknad av förvaltningschefen DD och utvecklingsledaren EE. I skrivelsen fanns en hänvisning till en redogörelse som skolans rektor FF hade lämnat. I tjänsteskrivelsen anfördes följande.

Ärendet

Av anmälan framgår att inbjudningskort till födelsedagskalas delats ut till klasskamrater på en skola, dock ej till samtliga kamrater. Skolpersonalen

uppmärksammade situationen och samlade in inbjudningskortet med motiveringen att en förutsättning för att dela ut inbjudningskort i klassen är att alla är inbjudna. Denna vedertagna praxis praktiseras genomgående på förskolor och skolor inom nämndens verksamhetsområde och motiveras med hänvisning till föreliggande likabehandlingsplaners syfte att förhindra uppkomsten av bland annat utanförskap och kränkande behandling.

Information om ordningsregler, handlingsplaner och praxis sker också kontinuerligt genomgående på föräldramöten i förskole- och skolverksamheten.

Rektor framhåller i sitt yttrande att:

Föräldern vid kontakt med rektorn dagen för händelsen informerats om principen att inbjudningskort endast får delas ut i skolan om alla pojkar eller flickor bjuds in. Denna princip tillämpas redan i förskolan. Inbjudningskortet hade dock då redan delats ut.

Då inte alla barnen inbjudits tog arbetslaget upp en diskussion med barnen om hur situationen skulle lösas. Man kom fram till att kortet skulle återlämnas och barnen hämtade själv sina kort.

Kortet med följebrev med förklaring överlämnades till mamman vid skoldagens slut.

Likabehandlingsplan

Likabehandlingsplan (bilaga har här utelämnats; JO:s anm.) föreligger på skolan och är senast reviderad september 2007. Planen är utlagd på skolans hemsida och är kontinuerligt uppe på skolkonferens, föräldramöten och elevråd. Likabehandlingsplanen finns tillgänglig i klassrummen.

Ordningsregler

Skolans ordningsregler (bilaga har här utelämnats; JO:s anm.) reviderades oktober 2007 och är fastställda i skolkonferensen. Reglerna är utlagda på skolans hemsida och tas regelbundet upp på föräldramöten. Ordningsreglerna finns uppsatta i klassrummen.

Skolans åtgärder efter incidenten

Skolans ordningsregler kommer att ses över inför hösten och fastställas i skolkonferensen och återkommande tas upp som information på föräldramöten, elevråd och vid utvecklingssamtal. Rektor påpekar också i sitt yttrande att skolan arbetar vidare med sitt förebyggande arbete enligt föreliggande likabehandlingsplan.

Rektorn FF anförde i sin redogörelse som var fogad till remissvaret följande.

Händelseförlopp den 5 maj

På måndagar har den pedagogiska personalen husmöte mellan 8 och 9. Fritids har öppet mellan 7 och 9 med personal enligt ett rullande schema.

Senare på förmiddagen kommer arbetslaget till mig och berättar vad som hände när de kom tillbaka efter husmötet. Barnen var upprörda och berättade att CC och BB skulle ha kalas och delat ut inbjudningskort men att två av kamraterna inte hade fått något. Arbetslaget pratade med barnen hur man skulle lösa situationen. Man kom fram till att kortet skulle lämnas tillbaka, varpå barnen själva hämtade sina kort som var i deras väskor och arbetslaget samlade in kortet som fanns i klädkorgarna i kapprummet. Arbetslaget skrev ett brev och förklarade hur det hela gått till. Brevet och kortet överlämnades till mamman när hon hämtade barnen på eftermiddagen. Jag anser att arbetslagets agerande var rätt. AA hade möjlighet att ta tillbaka kortet själv efter vårt samtal på morgonen.

Vi arbetar dagligen med relationer mellan barnen för att komma tillrätta med mobbning och trakasserier. Våra ordningsregler (finns på vår hemsida) är väl kända av barn och föräldrar. Lärarna pratar dagligen med barnen om kompisskap och att vara en god kamrat. I vår likabehandlingsplan (finns på vår hemsida) står att barnen ska känna sig trygga i skolan och vi tillåter inte att någon blir illa behandlad.

Det är en oskriven regel/praxis på många skolor och förskolor att om inbjudningskort delas ut i skolan, ska alla i klassen bli bjudna eller alla flickor respektive alla pojkar. Detta är en regel som tas upp på föräldramöten på vår skola, från förskoleklass och uppåt i åldrarna. Föräldrarna är väl informerade om detta. Redan på förskolan kommer föräldrarna i kontakt med denna regel. Pojken som nämns i anmälan för att han ej bjudit CC, delade inte ut korten i skolan utan detta skedde privat.

Jag ska nu inför hösten revidera våra ordningsregler och frågan om utdelning av inbjudningskort kommer att tas upp i det sammanhanget.

Barn- och skolnämnden anförde för egen del följande.

I både ärendet och den åtföljande debatten hänvisas till ett antal motstridiga lagar, bl.a. några grundlagar (rätten att uttrycka sig i tal och skrift, förbudet mot att beslagta egendom, brytande av post- och telehemlighet), som kan stå i motsatsförhållande mot likabehandlingslagens (elevskyddslagens) krav på att personalen ska ingripa mot varje form av kränkande behandling. Med den redogörelse för händelseförloppet vi har fått anser nämnden dock att personalens ingripande varit välgrundat, proportionerligt och professionellt. Nämnden inser dock att det finns ett motsatsförhållande och en gråzon mellan lagarna och ser fram emot JO:s bedömning av det inträffade.

Det är en brist att regeln kring kalasinbjudningar har varit "oskriven". Man kan inte förvänta sig att alla ska känna till oskrivna regler. Å andra sidan kan inte alla situationer detaljregleras utan måste anses innefattas av generella förbud mot mobbning, utfrysning m.m. Kränkande behandling förekommer i många subtila former, där bl.a. utfrysning är en. Ordningsreglerna kommer att ses över så att de är tydliga, heltäckande, nedskrivna och välkända, men ska inte behöva detaljreglera alla upptänkliga situationer.

Det är en brist att skolan inte dokumenterat incidenten/ingripandet på det sätt som föreskrivs i den egna likabehandlingsplanen. Å andra sidan måste det finnas ett gränsland för när en mindre incident kan redas upp direkt genom ett samtal med barnen/eleverna och när ett dokumentationskrav uppstår. (Att ett barn på en förskola t.ex. knuffar ett annat barn händer flera gånger dagligen, och det är knappast rimligt att personalen ska föra loggbok över alla sådana händelser.)

Även om nämnden i det aktuella fallet – med facit i hand – kan konstatera att incidenten/ingripandet borde ha dokumenterats, så måste den flytande gränsen för dokumentationskrav få finnas. Gränsen bör dock göras mindre flytande i det fortsatta arbetet med likabehandlingsplanerna.

Det är en brist att personalen inte kopierat och aktiverat det följebrev som bifogades när inbjudningskortet återlämnades till modern. Personalen ska, i fall som detta, ta kopior på korrespondens med vårdnadshavare m.fl. All personal kommer att erinras om denna skyldighet.

En minoritet i nämnden anförde att det nu återgivna tillägget skulle utgå.

AA yttrade sig över remissvaret.

I ett beslut den 13 november 2008 anförde *JO André* följande.

Rättsliga utgångspunkter

Verksamheten i skolan ska enligt 1 kap. 2 § tredje stycket skollagen (1985:1100) utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar.

Särskilt ska den som verkar inom skolan bl.a. aktivt motverka alla former av kränkande behandling såsom mobbning. Detta utvecklas ytterligare i 1994 års läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (Lpo 94).

Enligt 7 § lagen (2006:67) om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever ska huvudmannen för verksamheten eller den som huvudmannen bestämmer vidta åtgärder för att förebygga och förhindra att barn och elever utsätts för trakasserier och annan kränkande behandling. Om det kommer fram att en elev anser sig ha blivit utsatt för trakasserier eller annan kränkande behandling ska, enligt 8 §, omständigheterna utredas och i förekommande fall vidtas de åtgärder som skäligen kan krävas för att förhindra fortsatta trakasserier eller annan kränkande behandling. (Motsvarande bestämmelser, såvitt gäller ”annan kränkande behandling”, kommer att återfinnas i 14 a kap. skollagen från och med den 1 januari 2009.)

Enligt 6 kap. 8 b § grundskoleförordningen (1994:1194) ansvarar rektorn för att det finns ordningsregler. Ordningsreglerna ska utarbetas och följas upp under medverkan av lärare och övrig personal samt företrädare för eleverna och deras vårdnadshavare. Ändamålet med ordningsreglerna är att de ska bidra till ökad trivsel och trygghet i skolan. Det ligger i sakens natur att det i sådana ordningsregler inte går att i detalj behandla alla de situationer som uppkommer i det dagliga arbetet i skolan. Ordningsreglerna kan därför behöva utformas på ett mer allmänt sätt och måste anpassas till förhållandena i den enskilda skolan. Jag kan i detta sammanhang rent allmänt hänvisa till Skolverkets folder Ordningsregler för en trygg och lärande skolmiljö som gavs ut 2006. Ordningsreglerna ska bl.a. ge vägledning för elever, alla vuxna i skolan samt föräldrar om förhållanden eller situationer som rör miljön i skolan. Som exempel nämns i Skolverkets folder vilka regler som ska gälla i umgänget mellan barn, ungdomar och vuxna i skolan (s. 4).

Om en elev uppträder olämpligt eller gör sig skyldig till en mindre förseelse, ska läraren uppmana eleven att ändra sitt beteende. Om detta inte hjälper ska läraren kontakta vårdnadshavaren (6 kap. 9 § grundskoleförordningen).

Av intresse i det nu aktuella fallet är vidare bestämmelserna i 1 kap. 19–22 §§ skollagen om omhändertagande av föremål. Av de bestämmelserna framgår bl.a. att rektorn eller en lärare från en elev får omhänderta föremål som används på ett sätt som är störande för skolverksamheten eller som kan utgöra en fara för säkerheten i denna (20 §).

Bedömning

Vid Munspelets skola fanns en oskriven regel som innebar att om elever i skolan delade ut inbjudningar till kalas måste man bjuda alla klasskamrater eller alla flickor eller pojkar. Regeln syftade till att förebygga att elever skulle

bli kränkta genom att inte bli inbjudna till ett kalas dit alla andra i klassen hade bjudits.

Jag vill först framhålla att det självklart står envar fritt att inbjuda vem man vill till sitt eget kalas. Denna grundläggande princip gäller givetvis även för elever i skolan, och skolan kan inte kräva att alla barn eller en viss grupp av barn ska bli inbjudna. Den aktuella regeln ställer inte heller upp något sådant krav utan rör enbart utdelandet av inbjudningskort på skolans område, och regeln ska ses mot bakgrund av det ansvar som åvilar skolan enligt den lagstiftning som i övrigt gäller för skolans verksamhet, t.ex. 7 § i den ovan nämnda lagen om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever. Jag finner inte anledning att för egen del kommentera innehållet i regeln. Det kan här också noteras att AA inte har ifrågasatt regeln som sådan, när han väl fått kännedom om den.

Vad ärendet handlar om är i stället frågan om vilken rättslig grund som skulle kunna åberopas till stöd för skolpersonalens agerande när den samlade in inbjudningskorterna från de elever som fått dem, dvs. den händelse som i anmälan har betecknats som beslagtagande utan stöd i lag.

Av remissvaret framgår att skolpersonalen, när den fått kännedom om att CC hade delat ut inbjudningskorterna i strid med den regel som fanns vid skolan, diskuterade med barnen i klassen om hur man skulle hantera situationen. Det bestämdes att inbjudningskorterna skulle lämnas tillbaka till CC. Lärarna samlade därför in korterna och gav dem till CC:s mor när hon efter skoldagens slut hämtade CC. Skolans rektor och nämnden har härvid hänvisat till den praxis som tillämpades vid skolan och skolans skyldighet att motverka trakasserier och annan kränkande behandling.

Det kan först konstateras att någon rätt för lärarna att mot elevernas vilja samla in inbjudningskorterna inte har förelegat. De ovan angivna bestämmelserna i 1 kap. 19–22 §§ skollagen har uppenbart inte varit tillämpliga i detta fall. Det finns inte heller i annan lagstiftning bestämmelser som tillerkänner skolpersonal sådan rätt. Enligt remissvaret lämnade emellertid barnen, efter diskussionen, frivilligt in inbjudningskorterna. Det ligger i sakens natur att lärarledda samtal med elever i anledning av en särskild händelse ofta förs på ett sådant sätt att det kan vara tveksamt om elevernas handlande blir frivilligt i egentlig mening. Jag finner dock inte skäl att i detta fall närmare utreda vad som förevar vid diskussionen utan nöjer mig med att rent allmänt understryka att skolan måste vara uppmärksam på att dess agerande inte riskerar att komma i konflikt med regelverket för hur tvångsåtgärder får tillgripas.

Jag vill avslutningsvis betona vikten av att skolledningen på ett tydligt sätt informerar vårdnadshavare och elever om de regler och den praxis som finns i skolan.

Vad som i övrigt har framkommit föranleder inte något uttalande från min sida.